

İBRAHİM DİZMAN • Adı Başka Acı Başka

İBRAHİM DIZMAN 1961'de Çanakkale/Biga'da doğdu. Uzun süre Karadeniz'de yaşadı. Halen Ankara Üniversitesi'nde Türk dili okutmanı. 1983'ten bugüne çeşitli edebiyat ve tarih dergilerinde yazan Dizman'ın roman, biyografi, derleme, inceleme-araştırma, mektup, monografi, çocuk edebiyatı alanında 14 kitabı bulunmakta. Alekos Papadopoulos'la birlikte yazdıkları *Kardeşim Gibi* adlı kitabı Yunancaya da çevrildi. Sahnelenmiş iki tiyatro oyunu olan ve belgesel filmler de çeken İbrahim Dizman ilk romanı *Gölgeden Akan Işık*'la Kültür Bakanlığı Roman Başarı Ödülü'ne (1998); anı türündeki çeşitli yazılarıyla Behzat Ay Yazın Ödülü'ne (2007); *Emeğe Adanmış Yaşam: Süleyman Çelebi* adlı çalışmasıyla da Genel-İş Abdullah Baştürk İşçi Edebiyatı Ödülü'ne değer görüldü (2011).

İletişim Yayınları 2308 • Anı Dizisi 70

ISBN-13: 978-975-05-1930-7

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Mehmet Ali Sargın

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İBRAHİM DİZMAN

Adı Başka Acı Başka

Karadeniz'in Son Ermenilerinden
Harut Usta

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
GİRİŞ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	17
Herkes buralıdır	22
Kasabadan kente renklenen hayat	29
Artaki Zaduryan: Kısa süren mutluluk.....	38
Renklenen ve örgütlenen hayat.....	44
Yüzyılı saran kara bulutlar	48
İKİNCİ BÖLÜM	51
Ölüme açılan yol	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	61
Bir ümidin peşinde	71
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	77
Hayatı yeniden kurabilmek.....	79
Herkesin hikâyesi birbirinden acı	85
Beş yıl sonra memlekette	89

BEŞİNCİ BÖLÜM	99
Acıların eşliğini aşanlar.....	110
Harut Artun yaşama katılırken.....	116
Bitmeyen acı: Yıkılan kilise.....	128
Bir genç yetişiyor	131
1940'lı yıllarda Mıgır Usta'nın dükkânı.....	136
Savaş yılları.....	138
"Dağlarından denizine kadar öperim Ordu'yu"	142
"Çocuk" usta.....	145
İstanbul macerası ve "fabrikatör Harut"	147
Zoraki politikacı	150
Bir rüya ve beklenmedik bir yaşam çizgisi.....	154
Cemaat dağılıyor	160
Ordu'da akan zaman içinde.....	172
Yasadışı ama insanlık içi bir davranış.....	177
Sosyalist bir partinin adayı.....	180
ALTINCI BÖLÜM.....	183
Sevdiğim bu şehirde ölmeden.....	187
Adı başka acı başka.....	189
KAYNAKÇA.....	191
Albüm.....	193

Teşekkür

Karadeniz'in son ve en yaşlı Ermenilerinden Harut Artun'un yaşam öyküsünü kitaplaştırma fikri, Ertuğrul Günay'ındı. Artık bir simgeye dönüşen Harut Usta'nın ve ailesinin hikâyesi, onun yönlendirmesiyle gün ışığına çıktı.

Hrant Bakır, Anjel Ömürbek, Krikor Ömürbek, Nişan Deveciyan ve adlarını saklı tutan kimi Ordulular kendi öyküleriyle zenginleştirdiler kitabı.

Oktay Özel, her zamanki tarihçi titizliğiyle, Türkçede olmayan belgelere ulaşmamı sağladı; yol gösterdi, önerilerde bulundu.

Hikmet Pala ve Berke Baş, bilgilerini paylaştılar; Adnan Yıldız, ulaşamayacağım kimi belgeleri bir çırpıda sağladı. Recep Köroğlu, fotoğraf konusundaki maharetiyle, Enis Ayar her zamanki kolaylaştırıcılığıyla destek oldular.

Husik Ghulyan, Ermenice metinlerden istediğim bölümleri hızla çevirip kullanmamı sağladı.

Hepsine teşekkür borçluyum...

GİRİŞ

Yağmur Karadeniz’de bir hayal gibi sessiz, belirsiz ama etkileyici yağar. Önce ipek gibi ince, beyaz bulutlar sarar yamaçları ve denizi; sonra gittikçe yoğunlaşarak bir örtü gibi usulca kapanır çatıların üstüne. Bulutlar, sesleri eritip görüntüleri bulanıklaştırdığında yağmur incecik tıptırtılar halinde yağmaya başlar.

Ordu, denize düşmüş bir dağı andıran Boztepe’nin yamaçlarından inen bulutlarla sarmalanınca caddelerde, meydanlarda, denizdeki balıkçı sandallarında herkes yağmura döner yüzünü. Çünkü güneşin ısıltısını taşıyan ilk damlacıklar insanı heyecanlandıran, soluğunu kesen ışık oyunları ile bir masal dünyasına dönüştürür her yeri. Yağmur, doğanın avuçlarından dökülürmüş izlenimi veren ve kentin sokaklarına değin sokulmuş yeşilin yüreğine yağmaya başlar sonra.

Yağmurun eşliğinde, yeşilin izini takip ederek yürüdüğünüzde daracık sokaklardan şehrin en eski mahallesine, yüz yıl önceki adıyla “Ermeni Mahallesi”ne varırsınız. Hâlâ taş döşeli sokakları, iki yanındaki büyük, eski evleri izleyerek

adımlarsınız. Yorulduğunuzda, alçak taş duvarların üstüne oturur, aşağıda köpüklenerek parıldayan denizi izlersiniz. Duvarın ardındaki bakımsız bahçede mandalina, portakal ve Trabzon hurması ağaçları vardır mutlaka. Bir de akasya. Mevsim baharsa baş döndürücü bir koku eşlik eder yağmura.

O eski evlerin giriş katları taş, ikinci katları bağdadidir. Kiminde cihannüma da vardır. Bu evlerin yanından geçerken belli belirsiz bir ahşap kokusu duyarsınız; çam çirasına benzer bir kokudur bu. Taşları kararmıştır; kapının demir kolu, menteşeleri paslanmıştır, gıcırtyla açılır. Karşınıza önce derin bir karanlık çıkar; sanki kapıyla ev arasında bir uçurum gibidir bu karanlık, onu aşmadan eve, o evdeki yaşamlara ulaşamazsınız. Ürker, geri çekilirseniz şansınızı yitirirsiniz; karanlığa adım atarsanız, taşlığa ulaşırsınız. Burası aydınlığa daha yakındır, loştur. Birkaç adım sonra pas ve nem kokusu artar. Bunu da geçtiğinizde birden gökyüzünden dökülen ışık demetlerinin içinde kalıverirsiniz. İşte avludasınız; akşamsefaları, göbekli karanfiller, küpeççekleri, sardunyalar karşılar sizi. Bir ışık ve koku dünyasına girdiğinizi anlarsınız. Yazsa; ferahlık veren bir serinlik, kışsa huzur veren bir ılık sarmıştır avluyu. Burada kalmak istersiniz. Bir köşeye ilişivermek ve eski zaman öykülerini dinlemek duygusu sarar içinizi. Bugünün dünyasına uyumsuz düştüğü için terk edilen ya da unutulmuş nice şey yaşar böyle evlerde. Bu bir nakışlı örtü de olabilir; kocaman topuzlu başlıklarıyla bir yatak da, pencerelerin ardında bir belirip bir yiten, yılların çizgi çizgi işlendiği bir yüz de. Bütün bunların ötesinde artık kimselelerin bilmediği, anımsayanların da unutmak için kalbini kederle mühürlediği yaşamların izleri vardır bu evlerde.

Yağmurla birlikte yamaçlara tutunmuş bu evleri ardınızda bırakıp, şehrin en eski caddesi olan Sırrı Paşa Caddesi'ne girdiğinizde ışıltılı vitrinlerle albenisi arttırılmış mağazaların tuzağına düşmeyip başınızı yukarı kaldırınca, çoğunun yüz-

Yıl öncesinin mimarisine dayanan yapılar olduğunu anlarsınız. Çatıların alınlarında kararmış taşa kazınmış silik tarihler, armalar, işaretler görmek mümkündür. Öylece dururlar ve meraklı bir yolcunun, bir gezginin fark etmesini beklerler.

Bu iç içe geçmişliğin izlerini taşıyan caddeye, eski bir Rum fırıncının adından gelen Fidangor Meydanı'ndan girilir. Yüz yıl önce bakırcıların, çapulacıların, kadayıfçıların, fırıncıların, kuyumcuların olduğu bu cadde, her dönem şehrin kalbinin attığı yerdir. Bu caddede, bugünle uyumlu bir beton yapının ikinci katına gözünüz takıldığında, bir an, az önce dolaştığımız eski evlerin tarihe karışmış yaşamlarından bugüne yansıyan bir hayalle karşı karşıya olduğunuzu sanırsınız. Beyaz saçlı, yaşlı bir adam, camın ardından belirgin bir gülümseyişle caddeden gelip geçenleri izliyordur. Oradan geçenlerden biri, onu fark edip yanındakine “Bak Harut Usta dönmüş, gelmiş artık,” der, “Ordu’ya yeniden kavuştuğu için gülümsüyor.”

Yağmur damlacıklarının camda bıraktığı izlerin ardından gülümseyen ve onu orada görenlere el sallayan, Orduluların Harut Usta’sı; Bakırcı Mıgırdıç Usta’nın oğlu Harutyun Artun’dur...

Baharla yazı buluşturan o güzelim yağmuru, atölyesinin camından izleyen Harutyun Artun, kış ayları boyunca İstanbul’da beton binaların, kalabalıkların, yoğun trafiğin ve birbirine yabancı yüzlerin arasında ne çok bunaldığını anımsadı. Eşini yitirdiği 2010’dan beri, Karadeniz dağlarına ilk kar düşünce, çocuklarının arzusuna uyup İstanbul’a gidiyordu. Ancak her sabah takvime işaretlediği günler uzuyor, geçmek bilmiyordu; şehrine dönmek için gün sayıyordu. İstanbul’da akrabaları, arkadaşları onu yalnız bırakmasa da, şehrin kargaşası içinde uzun yürüyüşlere çıkıp gençliğinde kısa bir süreye büyük düşlerle yaşadığı yerlerde dolaşsa da, aklı ve kalbi Ordu’da oluyordu.